

Счетоводна интерпретация на банковите операции по маржин покупки, къси продажби и заем на финансови инструменти

Доц. д-р Николай Колев
Бургаски Свободен Университет

Преди няколко години за първи път у нас се регламентира извършването на *маржин покупки, къси продажби и заем на финансови инструменти*.¹ Наредба урежда случаите, в които банките могат да използват парични средства и финансови инструменти на свои клиенти за своя сметка или за сметка на други свои клиенти, както и да използват свои парични средства и финансови инструменти за сметка на своите клиенти. Това става чрез редица техники, засиленият интерес към които е достатъчно основание на авторът на този материал да Ви го предложи тук.

I

„Маржин покупка” е извършена, когато банката закупи финансов инструмент за свой клиент като го заплати от предоставен му за целта кредит.

Разпореждането със съответните финансови инструменти се отразява в регистъра на депозитарната институция, в който се водят тези финансовите инструменти. Длъжникът е длъжен да върне на кредитора си финансови инструменти от същия вид, брой и емисия при условия и по ред, определени в договора за маржин покупки или за къси продажби. Следва да се има предвид, че банката може да дава назаем свои финансови инструменти, взети назаем финансови инструменти, както и финансови инструменти на свои клиенти в качеството на техен агент. Нещо повече, банката може да използва паричните средства на клиент, отчитани по неговата сметка за къси продажби, за своя сметка или за сметка на други клиенти, до размера, до който те се считат за обезпечение по маржин покупки, или къси продажби.

Предмет на маржин покупки и у нас могат да бъдат само търгувани „на пода” на БФБ ценни книжа и то с дневни обороти (по цени „на затваряне”) не по-малки от 20 000 000 лв. Заявките за тези сделки се идентифицират и отчитат обособено от борсата. Сетълментът по тези сделки става по вече описаният по-горе начин. За целта банката открива и води при себе си отделна сметка за маржин покупки на всеки клиент, който извършва маржин покупки. По тази сметка банката води получените от клиента парични средства и финансови инструменти като обезпечение по маржин покупки, както и своите вземания към него по предоставяните му маржин-заеми. Аналитичната отчетност по тази сметка трябва да позволява идентифицирането на броя и вида на финансовите инструменти, които са депозирани като обезпечение, или се дължат от него по маржин-сделките му.

Общата стойност на маржин заема се отчита по дебита на сметката за маржин покупки на клиента, водена от банката. Паричните средства, които са депозирани от клиента по маржин сметката в съответствие с първоначалните или поддържащите маржин изисквания, намаляват размера на маржин-заема. Тези средства се записват по кредита в неговата сметка за маржин покупки при посредника, в деня на депозирането им.

Освен това банката следва да открие в Централния депозитар отделна маржин сметка

¹ ДВ, бр. 65 от 27.07.2004 г., изм. и доп., бр. 45 от 13.05.2008 г., в сила от 14.08.2008 г.

за финансови инструменти на всеки клиент, по която се водят финансовите инструменти, предоставени от клиента в изпълнение на първоначалните и поддържащите маржин изисквания. Тя ще иницира и откриването при депозитаря на отделна парична сметка за маржин покупки, по която да се отчитат паричните средства на клиентите, предоставени на банката във връзка с извършването на маржин покупки.

Този механизъм на маржин-търговията с финансови инструменти може да бъде демонстриран със следния

пример: Да допуснем, че на 05.01.2009 г. Силвестър Митев Дочев е сключил с ТБ „Х“ договор за агентство по маржин-покупки с неограничен срок, при внесено касово първоначално обезпечение в размер на 1 000 лв, договорен таван на маржин-заем 2 000 лв. и предвидено общо обезпечение, не по-малко от 125% от размера на ползвания към всеки един момент заем. Предвидената лихва по депозиранието като обезпечение средства е 6%, а по маржин-заема 8%. Успоредно със сключването на договора, клиентът е подал и нареждане за покупка на 800 бр. акции на Софарма АД (3JR) по лимитирана цена 2.255 за 1-ца. Банката е открила клиентската сметка при нея, сметки на клиента за ЦК и пари при Централния депозитар и изпълнила поръчката за сметка на отпуснат маржин-заем, като е събрала и договорената комисионна в размер на 1% от стойността на сделката. На 05.01.2009 г. БФБ е затворила при цена за 3JR=2,26. Записванията ще са:

➤ за внесеното обезпечение
 Д - т с / к а 5 0 1 1 " К а с а в лева" 1 000
 К-т с/ка 4915 "Доверители по маржин-сметки"
 - н - д а С и л в е с т ъ р Дочев..... 1 000

➤ за изпълнената поръчка, сетълмента, лихвите и комисионната
 Д-т с/ка 9262 "Акции по клиентски маржин-сметки при централен депозитар"
 -н-да Силвестър Дочев
 -н-да 3JR ... (800*2,26) 1 808
 К-т с/ка 9998 "Обща пасивна

кореспондираща с/ка..... 1 808

Д-т с/ка 4915 "Доверители по маржин-сметки"

- н - д а С и л в е с т ъ р Дочев... (800*2,255+17,80)..... 1 797,80

К-т с/ка 5031 „Разплащателна сметка при БНБ“

-н-да „За сетълмент по клиентски поръчки“ 1 780,00

К-т с/ка 7291 "Приходи от комисионни в лева" 17.80

Д-т с/ка 4915 "Доверители по маржин-сметки"

-н-да Силвестър Дочев.. 1797.80*8%/360 1000*6%/360..... 0,23

К-т с/ка 7215 „Приходи от лихви по маржин-сметки и

сметки за къси продажби“ 0,23

Следователно към затварянето на БФБ на 05.01.2009 Силвестър Дочев разполага с финансови активи (пари и акции) на обща стойност (1 000 + 1 808) 2 808 лв и заем в размер на 1 798,03 лв, т.е. засега е на печалба в размер на 1,97 лв (1 808 - 1798,03), но вече има право на сделки до сумата 175% 2 808 лв, т.е. 4 914 лв.

II.

„Къса продажба“ е продажба на финансови инструменти, извършена от банка за собствена сметка или за сметка на неин клиент, при която към момента на сключването ѝ продавачът не притежава финансовите инструменти и възнамерява да изпълни задължението си за прехвърлянето им с финансови инструменти, взети назаем.

С цел осигуряването на сделките и режима на „късите продажби“ банката открива и води при себе си отделна сметка за къси продажби на всеки клиент, който извършва такива. Същевременно тя открива в депозитарна институция отделна сметка за къси продажби на всеки клиент, по която се водят финансовите инструменти, депозирани в изпълнение на първоначалните и поддържащите изисквания при късите продажби и още една - парична сметка за къси

продажби, по която се отчитат предоставените от клиентите парични средства във връзка с извършването на къси продажби, както и паричните средства, получени от извършените къси продажби.

По сметката при нея банката отчита депозирани парични средства и финансови инструменти от клиента в изпълнение на първоначалното и поддържащо изискване, както и постъпилите парични средства от къси продажби и вземанията си по предоставените ценни книжа, предмет на къси продажби. Отчитането се води така че, към всеки един момент да са видни броя и вида на финансовите инструменти „на къса позиция”, броя и вида на финансови инструменти, предоставени като първоначално и поддържащо обезпечение по къси продажби, както и информация за задълженията към клиента във връзка с използването на негови финансови инструменти, за къси продажби на банката, или други нейни клиенти.

Банката извършва ежедневна оценка на финансовите инструменти, отчитани в сметката за къси продажби, както и на финансовите инструменти, предмет на къса продажба, чийто сетълмент не е извършен. Оценката на финансовите инструменти се извършва по пазарна стойност

Депозирани от клиента паричните суми и финансови инструменти, както и паричните постъпления от късите продажби се записват по кредита на сметката за къси продажби при банката, която съответно ги регистрира по клиентските сметки в депозитарна институция в деня на депозирането/получаването им. Вземанията на банката по дължими от клиента финансови инструменти, които са били предмет на къса продажба, се записват по дебита в сметката за къси продажби на клиента на датата на сетълмента по съответната сделка. В случай че кредитният сбор по сметката за къси продажби на клиент надвиши с 150% размера на дебитния оборот по сметката, излишъкът може да се прехвърли в сметката му за маржин покупки при наличие на такава, в случай на маржин недостиг и ако това е уговорено между страните. В останалите случаи клиентът може да се разпореди с излишъка по късите продажби.

Банката и длъжна да поддържа ежедневна отчетност за всеки клиент със сметка за къси продажби, която съдържа най-малко данни за текущата (дневна) пазарна стойност на финансовите инструменти, предмет на къса продажба, както и на депозирани като обезпечение финансовите инструменти, данни за излишъка/недостига при къси продажби и за броя и пазарната стойност на финансовите инструменти, предмет на къси продажби, чийто сетълмент не е извършен.

С цел демонстриране на механизма на „късите продажби” и неговото счетоводно осигуряване ще предложим следния пример: Нека допуснем, че на 05.01.2009 г. ТБ „Х” е сключила договор за агентство по извършването на къси продажби с Ричард Баев Груев за неограничен срок срещу внесено касово 2 000 лв. първоначално обезпечение по къси продажби в размери до 200% от наличното покритие, при комисионна 1% върху сумата на всяка сделка и лихва върху поддържаното в пари обезпечение 3%. Банката е открила и завершила със сумата сметка за къси продажби на клиента и е наредила на Централен депозитар АД, откриването на съответните клиентски сметки за къси продажби и обезпечение на Ричард Груев. Успоредно с депозирането на сумата, клиента е наредил и продажбата на 1 500 бр. акции на „Химимпорт” АД (БС4) по цена 2,08 лв. за 1-ца, като същевременно е успял да закрие част от позицията си в размер на 600 бр. преди края на борсовата сесия чрез покупка при цена 2,075. По гореописаните събития банката е съставила следните счетоводни записи:

➤ за откриването на сметката за къси продажби със сумата на внесеното от Груев основно покритие:

Д-т с/ка 5011 „Каса в лева” 2 000

К-т с/ка 4916 „Доверители по сметки за къси продажби”

-п-да Ричард Груев 2 000

➤ за късата продажба на 1 500 бр. акции на „Химимпорт” АД:

Д-т с/ка 9898 „Обща пасивна кореспондираща задбалансова сметка” 3 120

К-т с/ка 9562 „Клиентски задължения по къси продажби на финансови Инструменти”

-п-да Ричард Груев
 -п-да „Химимпорт” АД (1
 500*2,08).....3 120

➤ за закриването на част от късата
 позиция
 Д-т с/ка 9562 „Клиентски задължения по къси
 продажби на финансови инструменти”

-п-да Ричард Груев
 -п-да „Химимпорт” АД
 (600*2,08).....1 248

К-т с/ка 9898 „Обща пасивна
 кореспондираща задбалансова сметка” ...1 248

➤ за извършената в края на дена
 преоценка на късата позиция на Р. Груев в акции
 на „Химимпорт” АД до цена на затваряне на
 БФБ за 05.01.2009г 2,10 лв.

Д-т с/ка 4916 „Доверители по сметки за къси
 продажби”

-п-да Ричард Груев
 -п-да „Химимпорт” АД.....
 ...(900*0,02).....18

К-т с/ка 7253 „Положителни ефекти
 (печалби) от маржин-
 операции, къси позиции и заети/отдадени в
 заем финансови активи, отчитани по
 справедлива стойност в печалбата или
 загубата” 18

➤ за получения превод по късата
 продажба на (Т+2 дни):

Д-т с/ка 5031 „Разплащателна сметка при
 БНБ в лв”

- п-да Сетълмент с/ка за клиентски
 сделки на БФБ.....3 120

К-т с/ка 4916 „Доверители по сметки за
 къси продажби”

-п-да Ричард Груев
 -п-да „Химимпорт” АД.....
 ...1 500*2,08.....3 120

➤ за издадения превод по частичното
 закриване на късата позиция с 600 бр акции:

Д-т с/ка 4916 „Доверители по сметки за къси
 продажби”

-п-да Ричард Груев
 -п-да „Химимпорт” АД.....
 .....600*2,075.....1 245

К-т с/ка 5031 „Разплащателна сметка
 при БНБ в лв”

- п-да Сетълмент с/ка за

клиентски сделки на БФБ.....1 245

➤ за начислената комисионна върху
 сумата на двете сделки:

Д-т с/ка 4916 „Доверители по сметки за къси
 продажби”

-п-да Ричард Груев.....
 .....4365*1%.....43,65

К-т с/ка 7291 „Приходи от комисионни в
 лв”.....43,65

➤ за начислената 1-нодневна лихва по
 покритието

Д-т с/ка 6218 „Разходи за лихви по маржин-
 сметки и сметки за

къси продажби”.....
 ...3 812*3%/360.....0,32

К-т с/ка 4916 „Доверители по сметки за
 къси продажби”

-п-да Ричард Груев.....0,32

Примерът може да бъде продължен от гледна
 точка на различни хипотези за развитие на
 казуса, но ние ще го прекъснем тук.

III.

„Заем на финансови инструменти” е
 прехвърляне на финансови инструменти от
 заемодателя в собственост на заемателя срещу
 задължение за връщане на финансови
 инструменти от същия вид, брой и емисия на
 определена бъдеща дата или при поискване.

Централният депозитар създава и
 администрира система за посредничество при
 заемане на финансови инструменти с цел
 обезпечаване на сетълмента по къси продажби,
 даването на заем и връщането на взети на заем
 финансови инструменти. Депозитарната
 институция прехвърля даваните на заем
 финансови инструменти от сметката на
 заемодателя по сметка на заемателя само след
 като заемателят удостовери, че е прехвърлил по
 съответна сметка в депозитарна институция
 дължимото обезпечение. При извършване на
 прехвърлянето на заетите финансови
 инструменти депозитарната институция
 отразява в съответния регистър, че
 прехвърлянето е във връзка с даването на заем
 на финансовите инструменти.

Уместно тук е следното продължение на горния
пример: Да допуснем, че поради настъпване на
 срока за прехвърляне на остатъка от 900 бр.
 от акциите на „Химимпорт” АД по извършена

къса продажба от името на Ричард Груев и липса на друга възможност за покупка, му ги отдаде в заем „до поискване/погасяване” от наличните в търговския ѝ портфейл, които се водят по справедлива пазарна цена 2.10 лв за 1-ца. Договорената лихва за срока на разпореждането с акциите е 8% на годишна база. Записванията в регистрите на ТБ „Х” по казуса ще бъдат:

➤ за издаденото нареждане към Централен депозитар за прехвърляне разпореждането по книжата от сметката на банката по сметката на клиента ѝ:

Д-т с/ка 9463 „Вземания по отдадени в заем финансови инструменти”

-п-да Ричард Груев
-п-да „Химимпорт” АД .....
.....900*2,10.....1 890

К-т с/ка 9564 „Клиентски задължения по получени на заем финансови инструменти”

-п-да Ричард Груев
-п-да „Химимпорт” АД .....
.....00*2,10.....1 890

➤ за закриването на късата позиция на Груев през Централен депозитар Д-т с/ка 9562 „Клиентски задължения по къси продажби на финансови инструменти”

-п-да Ричард Груев
-п-да „Химимпорт” АД.....
.....(900*2,08).....1 872

К-т с/ка 9898 „Обща пасивна кореспондираща задбалансова сметка” 1 872

Ако допуснем че след 10 дни Р. Груев е успял да закупи и възстанови заетите акции, то на тази дата в регистрите на ТБ „Х” ще се съставят записите:

➤ за възстановените акции

Д-т с/ка 9564 „Клиентски задължения по получени на заем финансови инструменти”

-п-да Ричард Груев
-п-да „Химимпорт” АД.....
-900*2,10.....1 890

К-т с/ка 9463 „Вземания по отдадени в заем финансови инструменти”

-п-да Ричард Груев
-п-да „Химимпорт” АД.....
.....900*2,10.....1 890

➤ за събраната лихва за периода на заемането на акциите

Д-т с/ка 4916 „Доверители по сметки за къси

продажби”

-п-да Ричард Груев.....
.....1 890*8%/360*10.....4.20

К-т с/ка 7218 „Приходи от лихви по маржин-сметки и сметки за къси продажби.....4,20

Интерпретациите по развитието на казуса могат да вземат и друга по-интересна посока, но тук той изчерпа презентативното си предназначение.

*

* *

Практиката на този тип банкиране все повече се развива и счетоводната им интерпретация също. Много се надяваме нашият скромн опит за предизвикване на интереса към тази материя да си е струвал усилията.